

Motion till riksdagen 2005/06:Bo311

av **Owe Hellberg m.fl. (v)**

Bostadsbidragen

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Mål och syfte med bostadsbidragen	2
4	Utvecklingen under 1990-talet	2
5	Reformera bostadsbidragen.....	4
5.1	Återbetalningsregler och god tro	5
5.2	Inkomstöverföring till annat inkomstår	6
5.3	Om inkomstunderlaget	6
5.4	Rätt till kontrolluppgifter.....	7
5.5	Åldersgränsen.....	7
5.6	Ytnorm	7
5.7	Inkomst- och boendekostnadsgränserna	8

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förstärka och precisera det bostadspolitiska syftet med bostadsbidraget.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att klargöra att bostadsbidraget enbart skall ha ett bostadspolitiskt syfte och att handläggningen av detsamma flyttas till Samhällsbyggnadsdepartementet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en fullständig översyn av bostadsbidragen skall ske under 2006.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om barns förmögenhet när det gäller beräkning av inkomstunderlaget.

3 Mål och syfte med bostadsbidragen

Bostadsbidraget har både en bostadspolitisk och en familjepolitisk målsättning enligt den uppdelning i politikområden som regeringen använder sig av. Målens övergripande syfte är att ge familjer med låg ekonomisk bärkraft möjligheten att hålla sig med goda och tillräckligt rymliga bostäder. Det bostadspolitiska syftet är att minska trångboddheten, medan det familjepolitiska syftet är att omfördela resurser till barnfamiljer med låg ekonomisk bärkraft. De senaste årens diskussion om bostadsbidragen, men även den senaste genomförda regelförändringen gör att målet för bostadsbidragen känns än mer otydligt. Vänsterpartiet vill dessutom att fler grupper skall omfattas av bostadsbidraget än vad dagens regler medger. Målen för bostadsbidragen bör därför förtydligas och preciseras och endast förhålla sig till de bostadspolitiska målen, de familjepolitiska målen får hanteras på annat sätt. Begreppet trångboddhet är ett exempel där en precisering behövs. Trångboddhetsnorm 3, att varje barn i en familj skall ha rätt till eget rum, föräldrarna delar rum och kök och ett rum oräknat, skall vara den norm som utgör gränsen för trångboddhet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

För att ytterligare markera bostadsbidragens roll som ett bostadspolitiskt instrument bör frågorna handläggas av Samhällsbyggnadsdepartementet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4 Utvecklingen under 1990-talet

Som tidigare nämnts, så bör bostadsbidragen vara ett bostadspolitiskt instrument med uppgift att ge ekonomiskt svaga hushåll möjlighet att efterfråga goda och tillräckligt rymliga bostäder. Bidraget skall ge ett skydd när hyran är

Fel! Okänt namn på

för hög i förhållande till inkomsten och därmed ge hushållen en möjlighet att efterfråga bostad efter behov och inte enbart efter betalningsförmåga.

Kostnaderna för bostadsbidragen ökade från 3 miljarder kronor 1990 till 9 miljarder kronor 1995. De ökade kostnaderna var dels en kompensation för ökade boendekostnader i samband med skattereformen 1990, dels ett resultat av en ökad ambition att nå målen för bostadspolitiken, dvs. att dessa skulle gälla även för nyproduktionen. 1997 ändrades regelsystemet, då kostnaderna ansågs vara för höga. Målsättningen var att minska kostnaderna till 7 miljarder kronor. Ändringarna var en del av saneringen av statens finanser och hade som huvudsyfte att få stopp på kostnadsutvecklingen. Kostnaderna för bostadsbidraget har sedan dess sjunkit från 9 222 miljoner kronor 1995 till 3 507 miljoner kronor 2005.

Enligt budgetpropositionen för 2006 kommer kostnaderna för bostadsbidraget att öka med ca 200 miljoner kronor på grund av en mindre regelförändring. År 2007 fortsätter anslaget att minska ytterligare. Regeringen förklarar kostnadsminskningen i huvudsak med stigande löner, ökad sysselsättning och på 1990-talets reformering av bidragssystemet. Vänsterpartiet menar att det förändrade regelsystemet och de oförändrade hyres- och inkomstgränserna är det avgörande skälet till att kostnaderna minskar.

Följden av detta har blivit att de fattiga barnfamiljernas ekonomiska villkor försämrats och att otryggheten har ökat. De fattiga hushållen har under perioden inte ökat i antal, men de har blivit fattigare. Många hushåll har permanenta svårigheter vad gäller den ekonomiska situationen och alltfler blir hänvisade till att söka socialbidrag för att klara sin ekonomi. Socialbidraget har inte någon bostadspolitisk inriktning och ger dessutom en marginaleffekt på 100 % vid en inkomstförstärkning, att jämföras med bostadsbidragets 20-procentiga marginaleffekt.

Boverket och Statistiska centralbyrån har i en rapport, Bostadsbidrag under 90-talet, undersökt den ekonomiska situationen för låginkomsthushåll med barn som bodde i hyresrätt år 2000 och jämfört den med år 1995. Undersökningen visar att ensamstående med barn i storstäderna bara hade 2 100 kr kvar att leva på efter det att man betalt sina boendekostnader. I reella tal innebär det här en minskning med 1 700 kr i månaden sedan 1995. I mindre kommuner uppgick försämringen till 1 100 kr i månaden. Rapporten visar också att det framför allt är minskade inkomster som ligger till grund för att boendekostnaden tar allt större del av hushållens budget. I storstäderna är ensamstående med barn i hög grad beroende av samhällets stöd.

Små förändringar i bostadsbidragets storlek kan få stora konsekvenser för en fattig familjs ekonomi, och återbetalningskrav kan ge svåra följder. Rapporten beskriver också att bostadsbidraget numera har en prägel av ensamförälderstöd i framför allt hyresrätt, och att familjer med två inkomsttagare och flera barn alltmer sällan får bostadsbidrag, detta trots att försörjningsbördan ökar med fler barn. Det senare kan förklaras med att bostads- och inkomstgränserna varit oförändrade sedan 1996. För att bostadsbidraget inte skulle urholkas, höjdes dessa gränser årligen fram till 1996, i takt med boendekostnads- och inkomstökningarna. De oförändrade inkomstgränserna har därför främst drabbat familjer med två inkomsttagare.

Fel! Okänt namn på

De hushåll som nu får del av bostadsbidragen har låga inkomster och få barn; 1999 var genomsnittsinkomsten för ensamstående ca 129 000 kr och för samboende 134 000 kr. Av de ensamstående föräldrarna utgör kvinnorna ca 90 %. Bostadsbidragssystemet i sig gör ingen åtskillnad mellan kvinnor och män. De olikheter som kan konstateras, bland annat i frågan om antal bidragstagare, beror i första hand på att fler ensamstående kvinnor än män har hemmavarande barn och att den bidragsgrundande årsinkomsten skiljer sig mycket mellan könen.

I en ny rapport från Boverket bekräftas den tidigare bilden och klargör förhållandena ytterligare. Mellan åren 1994 och 2002, de år som rapporten omfattar, så har trångboddheten enligt norm 3 bland familjer med bostadsbidrag, ökat från ca 34 % till 45 %. Trångboddheten bland makar med bostadsbidrag har ökat mest, från 35 % till 66 %. Dock är denna grupp numera en marginell grupp bland bostadsbidragstagarna.

Bostadsbidraget har utretts tillsammans med övriga familjepolitiska stöd i betänkandet SOU 2001:24, Ur fattigdomsfällan. Regeringen avvaktar dock med besked om hur man ser på bostadsbidragen i framtiden. Under tiden fortsätter kostnaderna för bostadsbidragen att sjunka, långt under vad som beräknades bli fallet när bostadsbidragsreglerna ändrades i mitten av 1990-talet.

Utifrån riksdagens tillkännagivanden i vissa frågor om bostadsbidragen och utifrån betänkandet Ur fattigdomsfällan, har Socialdepartementet gjort en egen analys. I rapporten Analys av bostadsbidrag (dnr. SoU 2003/3579/SF) konstateras det bl.a. att bostadsbidraget för ensamstående med barn motsvarar ca 15 % av den bidragsgrundande inkomsten och för sammanboende ca 17 %. I maj 2003 utgjorde ensamföräldrarna ca 67 % av bidragshushållen och fick 73 % av det totala bidragsbeloppet. Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd är vanligt bland bostadsbidragstagarna. Rapporten är fokuserad på de ekonomiska förutsättningarna och glömmet målet om goda och tillräckligt rymliga bostäder. År 2000, enligt betänkandet Ur fattigdomsfällan, hade 74 % av alla barn eget rum. Bland bostadsbidragstagarna är förutsättningarna sämre. För ensamstående med barn har 61 % av barnen tillgång till eget rum. Motsvarande andel för barn till samboende är 42 %. Detta är en markant skillnad som påverkar bostadsbidragstagarnas barn negativt. Bostadsbidragens roll som en del av bostadspolitiken bör därför förstärkas och målet att ge ekonomiskt svaga hushåll möjlighet att hålla sig med goda och tillräckligt rymliga bostäder preciseras. En fullständig översyn av bostadsbidragen bör därför genomföras under 2006. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Reformera bostadsbidragen

I betänkandet Ur fattigdomsfällan finns ett förslag om att göra om bostadsbidragen till ett generellt familjestöd. Vänsterpartiet anser att det förslaget är helt fel väg att gå. I stället bör stödet reformeras dels utifrån den ekonomiska

aspekten, dels utifrån boendeaspekten och stämmas av mot ett nytt mer preciserat mål för bostadsbidragen.

Vänsterpartiet har en rad förslag som vi menar bör finnas med i en reformering av bostadsbidraget. Här nedan redovisar vi dessa förslag.

5.1 Återbetalningsregler och god tro

Vänsterpartiet har i samband med att vissa förändringar i bostadsbidragsreglerna genomfördes föreslagit att en godtrosparagraf skulle införas i regelsystemet, dels för att ge större tilltro till systemet och gynna dem som har stora svårigheter att beräkna sina framtida inkomster, dels för att minska marginaleffekterna. Bostadsbidragets marginaleffekt är ca 20 % för familjer och 33 % för ungdomar.

Riksförsäkringsverket hävdar att bostadsbidragssystemet är enkelt att förutse för den enskilde bidragstagaren genom kopplingen till skattesystemet. För många bostadsbidragstagare är det precis tvärtom. Det är svårt att förutse vilka inkomster man får och därför kan behovet av bostadsbidrag variera starkt under året. Kraftigt ändrade inkomster under året leder antingen till återbetalning eller till ett ökat bidrag, dock alltid i efterskott. Den totala inkomstskatten blir däremot oförändrad. Kopplingen till inkomstskattesystemet är därmed svag. Kopplingen mellan bostadsbidragssystemet och socialbidragssystemet är däremot starkare. Båda är behovsprövade utifrån hushållets inkomster och tillgångar.

Systemen är också relaterade till varandra. Har man sökt socialbidrag och även beviljats bostadsbidrag baseras beräkningen av socialbidraget utifrån detta faktum. Om socialbidraget upphör på grund av förvärvsarbete kan bidragstagaren bli skyldig att återbetala bostadsbidraget, men kompenseras inte av en höjning av socialbidraget i efterskott, då det inte betalas ut retroaktivt. Trots den svaga kopplingen av bostadsbidragen till inkomstskattesystemet påverkar detta starkt utfallet av bostadsbidragen. Detta gör att många upplever bostadsbidraget som ett tillfälligt lån och inte som en social rättighet. Bostadsbidragets egentliga syfte urvattnas och ekonomiskt svaga hushålls möjlighet att hålla sig med goda och tillräckligt rymliga bostäder försämras.

Ett förslag kan vara att i bostadsbidragsreglerna införa en godtrosparagraf. Det skulle betyda att den som handlat i god tro och som hela tiden lämnat korrekta uppgifter om ändrade inkomstförhållanden ska få bostadsbidraget baserat på en avstämd inkomst som ger ett förlåtandeintervall om högst 20 000 kr, där inte bostadsbidragets storlek påverkas och följaktligen inga återkrav ställs. Kostnaden för detta är naturligtvis svår att beräkna, eftersom det bl.a. beror på hur bidragstagaren lever upp till godtrosparagrafen. Hushållens vilja eller förmåga att anmäla inkomstförändring har hittills varit liten. En godtrosregel skulle öka träffsäkerheten i systemet och minska riskerna för alltför kraftiga ingrepp i folks ekonomi. Ett sådant system finns i Danmark.

Det s.k. förlåtandeintervallet har nyligen ökat från 200 kr till 1 200 kr. Det innebär att efter avstämningen mot beskattningsbar inkomst behöver den som ska betala tillbaka belopp inte göra det om summan är 1 200 kr eller lägre.

Fel! Okänt namn på

För den som ska få mer pengar gäller det motsatta, dvs. att är summan 1 200 kr eller lägre så sker ingen utbetalning. Förlåtandeintervallet är mest av administrativ karaktär och minskar därmed antalet bostadsbidragstagare som får ”fel” bostadsbidrag från 86 procent till 45 procent. Godtrosparagrafen skulle gälla för de bostadsbidragstagare som har stora problem med att förutsäga sina inkomster under året.

5.2 Inkomstöverföring till annat inkomstår

Ett flertal personer har fått återbetalningskrav på grund av att tillfälliga engångsinkomster under inkomståret. Det kan vara retroaktiv ersättning av försäkringsförmån eller ett avgångsvederlag som betalas ut i slutet av året, men som avser ersättning för förlorad arbetsinkomst under påföljande år. Dessa återbetalningskrav kan inte ses som rimliga. Här har också regeringen föreslagit och riksdagen beslutat att när det gäller barn som tillerkänts ersättning med anledning av kroppsskada, kränkning, olycksfall eller sjukdom skall detta inte påverka familjens förmögenhet vid beräkning av bostadsbidrag. Nu är det dags att gå vidare med flera sådana undantag. Regeringen har gett Riksförsäkringsverket i uppdrag att utreda frågan. En redovisning av uppdraget skulle ha lämnats redan i oktober 2003. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag i frågan.

5.3 Om inkomstunderlaget

Det finns problem när det gäller beräkningen av inkomstunderlaget för fastställande av taxerad inkomst. Vänsterpartiet vill undanröja problemen genom att inte låta barnens låsta tillgångar ingå i inkomstunderlaget. I flertalet fall gäller det barns inkomster av kapital. Från den 1 juli 1995 finns inga spärrar för föräldrar att använda sina barns inkomster eller själva kapitalet. Det finns dock möjlighet till undantag:

- Om det finns angivet att pengarna är spärrade till en viss ålder för att användas till utbildning eller liknande.
- Om vårdnadshavaren har misskött barnens pengar.

Är beloppet högre än 8 basbelopp skall en årsräkning lämnas till överförmyndaren. Finns det då pengar kvar så spärras kontot. Spärren kan, med viss restriktivitet, lyftas för att t.ex. bidra till hyran.

Försäkringspengarna efter avliden förälder sätts in på särskilt konto. Dessa släpps dock av överförmyndaren till den kvarstående föräldern efter några veckor. Socialstyrelsen har, med stöd av överförmyndarna, gått till regeringen med en skrivelse, där man önskar en utredning om barns kapital och kapitalinkomster vad gäller bostadsbidrag, försörjningsstöd, socialbidrag m.m. Regeringen bör därför se över frågan om barns förmögenhet när det gäller beräkning av inkomstunderlaget. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.4 Rätt till kontrolluppgifter

Kontrolluppgifter rörande tillgångar i form av bankkonton, fondandelar, obligationer, aktier m.m. lämnas senast den 31 januari året efter beskattningsåret av bank- och kreditinstitut till skattemyndigheten. Riksskatteverket bearbetar inte dessa kontrolluppgifter om värdet understiger 900 000 kr. Försäkringskassorna har i dag ingen tillgång till dessa kontrolluppgifter, vilket gör att det inte går att göra någon avstämning av förmögenhetsuppgifterna. Det försvårar möjligheterna att stämma av den bostadsbidragsgrundande inkomsten när den som söker bostadsbidrag lämnar uppgift om preliminär inkomst. Av hushållen hade 35 % inkomst av kapital, men bara 2 % uppgav någon sådan inkomst i sin bidragsansökan.

Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna bör därför få möjlighet att ta del av dessa uppgifter, vilket bör regleras i lag. Regeringen har gett Riksförsäkringsverket i uppdrag att se över behovet av kontrolluppgifter och funnit att ett ökat behov av detta inte föreligger. Regeringen delar den uppfattningen, vilket är märkligt med tanke på att så få bostadsbidragstagare som 2 % uppger att de har förmögenhet. Vänsterpartiets uppfattning är att tillgången till förmögenhetsuppgifter bör finnas med som underlag för beräkandet av bostadsbidraget. Det stärker tilltron till systemet och minskar risken för fusk.

5.5 Åldersgränsen

Alla partier i riksdagen är i dag överens om behovet av det livslånga lärandet och rätten att studera när man blivit äldre. För att samhället skall få den kompetensutveckling som behövs är det betydelsefullt att alla har en möjlighet att förstärka sin kompetens. För individens möjlighet att förverkliga sitt livsprojekt måste de ekonomiska förutsättningarna vara goda. Trots insikten av bostadsbidragets betydelse för den studerandes ekonomi ställs en stor grupp utanför rätten till bostadsbidrag. Åldersgränsen för bostadsbidrag för vuxna utan barn kan ha en direkt hämmande effekt för just dessa gruppers möjlighet att studera.

Hemlösekommittén har i sitt slutbetänkande bl.a. lyft fram de negativa effekterna av åldersgränsen i bostadsbidraget. Där konstateras att flertalet hemlösa är ensamstående utan barn och äldre än 28 år. Avsaknaden av möjlighet till bostadsbidrag försvårar denna grupps möjlighet att få egen bostad.

5.6 Ytnorm

Ytnormen kan i vissa fall få direkt negativa effekter. För att få bostadsbidrag kan människor ibland tvingas flytta till mindre bostad med samma eller till och med högre boendekostnader. För att bostadsbidraget skall ge alla rätten till ett gott boende med ett tillräckligt utrymme, kan det finnas anledning att även se över effekterna av ytnormen.

Fel! Okänt namn på

5.7 Inkomst- och boendekostnadsgränserna

Regeringen bör analysera och utvärdera det faktum att hyres- och inkomstgränserna i reglerna för bostadsbidraget inte ändrats sedan 1996. Det gör i praktiken bostadsbidragstagarna fattigare i förhållande till andra grupper i samhället och minskar möjligheten att efterfråga tillräckligt rymliga bostäder. Bostadsbidragen måste ta större hänsyn till både inkomstutvecklingen och boendekostnadsutvecklingen. Någon form av indexering måste genomföras.

Med anledning av ovanstående (5 Reformera bostadsbidragen) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om innehållet i ett reformerat system för bostadsbidrag.

Stockholm den 5 oktober 2005

Owe Hellberg (v)

Kjell-Erik Karlsson (v)

Peter Pedersen (v)

Karin Thorborg (v)

Sten Lundström (v)

Sven-Erik Sjöstrand (v)